

Анатолій Якович Циганенко

(до 80-річчя з дня народження)

25 червня 2009 року виповнюється 80 років із дня народження і 55 років наукової та педагогічної діяльності почесного ректора Харківського національного медичного університету, завідувача кафедри мікробіології, вірусології та імунології, заслуженого працівника вищої школи УРСР, академіка, доктора медичних наук, професора Анатолія Яковича Циганенка.

Анатолій Якович Циганенко народився 25 червня 1929 року в селі Кочубеївка Чутівського району Полтавської області.

У 1948 році після закінчення Миргородської середньої школи № 3 Анатолій Якович поступив до Харківського медичного інституту на санітарно-гігієнічний факультет, який закінчив з відзнакою і з яким надалі було пов'язано його становлення як людини, педагога, ученого, керівника.

З 1954 по 1956 р. він навчався в аспірантурі на кафедрі мікробіології цього ж інституту. З 1956 року працював асистентом, з 1959 року – доцентом. З 1971 року по теперішній час А.Я. Циганенко є завідувачем кафедри мікробіології, вірусології та імунології Харківського національного медичного університету.

Великий організаторський талант і прогресивні ідеї щодо розвитку навчального процесу дозволили Анатолію Яковичу протягом багатьох років плідно працювати на найвищих посадах у вузі. З 1964 по 1986 рік він був проректором з навчальної роботи, а в 1986-2005 роках – ректором Харківського державного медичного університету, з 2005 року – почесний ректор ХНМУ.

Науковим керівником Анатолія Яковича був член-кореспондент АМН СРСР, доктор медичних наук, професор Василь Степанович Деркач – засновник проблемної лабораторії вірусів та антибіотиків (1963), з яким А.Я. Циганенко розпочав вивчати комбіновану дію антибіотиків на різні властивості мікроорганізмів. Надалі він першим з вітчизняних мікробіологів розкрив глибокі біохімічні механізми впливу антибіотиків на фагоцити, висловив важливу думку про прямий зв'язок між зміною активності ферментів лейкоцитів та зміною проникаючої здатності мембран лізосом під впливом антибіотиків.

Співробітниками кафедри під керівництвом професора А.Я. Циганенка виконано серію наукових робіт із вивчення комбінованої дії антибіотиків та біостимуляторів при гнійних інфекціях; виявлено в експерименті активні комбінації антибіотиків і біостимуляторів, які знайшли практичне застосування в хірургічних відділеннях лікарень м. Харкова.

Тема «Антибіотики та інші біологічно активні речовини природного походження» є актуальною в наукових дослідженнях сьогодення кафедри. А.Я. Циганенко є провідним фахівцем у галузі створення лікарських препаратів на основі штучних ліпідних везикул – ліпосом. Під його керівництвом уперше отримано ліпосомальні форми антибіотиків: рифампіцину, тентаміцину, тетрацикліну, вібраміцину, а також синьогнійного анатоксину; розроблено оригінальні методи криоконсервації ліпосом та їх тривалого зберігання. Анатолієм Яковичем уперше було доведено високу терапевтичну ефективність ліпосомальних антибіотиків як в експерименті, так і в клінічних умовах, встановлено радіопротективні та радіотерапевтичні властивості контактних фосфатидилетаноламінових ліпосом і захисну дію ліпосомальної форми синьогнійного анатоксину.

В останні роки під керівництвом А.Я. Циганенка проводяться комплексні дослідження науковцями кафедр мікробіології та дитячої хірургії, які спрямовані на мікробіологічне обґрунтування використання ліпіну (ліпосом) та антибіотиків із впровадженням їх в клініці при лікуванні гнійно-деструктивних пневмоній у дітей, а також експериментально-клінічне обґрунтування застосування внутрішньоорганного діадинамофору антибіотиків при лікуванні гідронефрозів та інших патологій у дітей.

Під керівництвом Анатолія Яковича Циганенка проводяться дослідження з вивчення механізмів імунного захисту організму людини, а саме: роль медіаторів імунної відповіді та імунних комплексів при інфекційних процесах.

Анатолій Якович одним із перших в Україні розпочав наукові дослідження у сфері розшифрування молекулярно-генетичних механізмів колективної поведінки бактерій, які лежать в основі утворення бактеріальних асоціацій, що відіграють важливу роль в інфекційній патології; розробки універсальних підходів щодо створення хімічних сполучень, які є інгібіторами автоіндукторів колективної поведінки бактерій; дослідження ролі біоплівки у формуванні стійких джерел внутрішньолікарняних інфекцій.

Професор А.Я. Циганенко бере активну участь у створенні вітчизняних антибактеріальних препаратів. Під його керівництвом досліджено ефективність розроблених українськими виробниками препаратів на основі офлоксацину, норфлоксацину, ципрофлоксацину, флуконазолу, кетоконазолу, еконазолу, біфоназолу тощо. Усі ці препарати (18 нововведень) рішенням Державного Фармакологічного центру Міністерства охорони здоров'я України дозволені для медичного застосування, і їх виробляє вітчизняна фармацевтична промисловість.

Учень чл.-кор. АМН СРСР, професора В.С. Деркача Анатолій Якович створив свою школу мікробіологів. Під його керівництвом виконано 3 докторські і 25 кандидатських дисертацій.

Заслужений працівник вищої школи України, професор Анатолій Якович Циганенко має 584 наукові роботи, серед яких: 24 монографії, 7 підручників, 36 навчальних посібників, і 39 авторських свідоцтв на винахід (патентів). Він брав участь у багатьох конгресах, з'їздах, конференціях тощо.

Дослідження і наукові праці професора А.Я. Циганенка мають велике науково-практичне значення, відзначаються глибиною наукових розробок, широко впроваджені в практичну медицину не лише України, але й країн ближнього і дальнього зарубіжжя. Анатолій Якович обраний дійсним членом Академії наук Вищої освіти України (1995), Української екологічної академії наук, Міжнародної Академії комп'ютерних наук і систем (1993), Нью-Йоркської Академії наук (1996), Варшавської Академії медицини (1998), академіком Всесвітньої Академії медичних наук ім. Альберта Швайцера (1999). Він є також почесним академіком Української медичної стоматологічної академії (1995).

Професор Циганенко А.Я. зробив видатний внесок у розвиток медичної науки. Весь свій досвід віддає справі удосконалення навчального процесу, підготовці висококваліфікованих кадрів.

А.Я. Циганенко – член Національного комітету боротьби із захворюванням на СНІД при Президентові України, член Президії товариства мікробіологів, епідеміологів та паразитологів України, член редакційної ради мікробіологічного журналу, радник комісії з радіаційного захисту населення України при Верховній Раді України.

За видатні заслуги в розвитку вищої медичної освіти Анатолію Яковичу в 1979 р. присвоєно почесне звання заслуженого працівника вищої школи України, нагороджено орденом “Знак Пошани”. А.Я. Циганенко нагороджений Почесною відзнакою Президента України – орденом “За заслуги” III ступеня (1996), орденом “За заслуги” II ступеня (1999), орденом “За заслуги” I ступеня (2004), знаком “Відмінник освіти України”, Почесною грамотою Президії Верховної Ради України, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, орденом “За розвиток науки і освіти”, орденом “За трудові досягнення IV ступеня”, золотою медаллю – “10 років незалежності України”, 6-ма медалями. Анатолій Якович визнаний Харків'янином XX століття та Харків'янином 2002 року.

“Навчитися лікувати – ще не все. Головне – навчитися любити людину” – цей вислів належить А.Я. Циганенку, і особистим прикладом цю тезу він проводить у життя. Він відкритий і доступний для студентів, викладачів, академіків та професорів, всіх співробітників університету. До нього йдуть люди зі своїми проблемами, радістю і горем. Анатолій Якович кожному порадить, тому й називають його в університеті “батьком”.

Колектив кафедри мікробіології, вірусології та імунології від щирого серця вітає Анатолія Яковича з ювілеєм, бажає йому міцного здоров'я, щастя та нових наукових і трудових досягнень на благо народу України.

*Колектив Харківського національного медичного університету,
Кафедра мікробіології, вірусології та імунології ХНМУ,
Товариство мікробіологів України,
Редколегія і редакція “Мікробіологічного журналу”*